

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

**Факультет міжнародних відносин,
політології та соціології
Кафедра політології**

ВЗАЄМОДІЯ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ступінь вищої освіти	перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма:	052 «Політологія»
Обсяг	Кількість кредитів: 4 (120 годин)
Мова викладання:	українська
Рік навчання:	3 (третій)
Семестр:	6 (шостий)
Дні, час, місце	За розкладом занять: Платформа Zoom, підключитися: https://us04web.zoom.us/j/72119011904?pwd=AdFUmEPkzuevH3WxNgwZlMgmAE1bv6.1 Ідентифікатор конференції: 721 1901 1904 Код доступу: 5E86w2
Викладач	Коч Світлана Вадимівна - д. політ. н., професор кафедри політології
Контактний телефон	067 486 2096
E-mail	svetlana.v.koch@gmail.com
Кафедра	політології
Консультації	За розкладом консультацій викладачів кафедри; У дні проведення практичних, лекційних занять; Онлайн-консультації. Платформа zoom.
Комунікація	Здійснюється через очні зустрічі, месенджери та електронну пошту

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Місце дисципліни в освітній програмі: дисципліна включена до переліку обов'язкових освітніх компонентів (ОК) освітньо-професійної програми (ОПП) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – «Політологія». (КОД дисципліни в ОПП «Політологія» - ОК11.

Цикл фахової та практичної підготовки. Обов'язкові освітні компоненти. **Пререквізити:** Теорія та практики конституціоналізму: порівняльний аналіз; Теорія політичних партій і партійних систем. Партійна система України; Політична географія. Парламентаризм в країнах Південно-Східної Європи; Виборчі стандарти та практики консоціативної демократії; **Постреквізити:** Політичні комунікації; Політика європейської інтеграції; Політична конфліктологія; Демократичні інститути та процеси

Предмет вивчення дисципліни: є основи політико-правових засад, форм та процедур взаємодії громадян та інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Дисципліна орієнтована на вивчення сучасних підходів до інтерпретації механізмів взаємодії між державою та суспільством в ракурсі прав та обов'язків громадян.

Мета: є формування у студентів розуміння природи держави та громадянського суспільства, засвоєння алгоритму функціонування взаємин між інститутами держави та громадянином, форм політичної участі та процедур демократичних конвенціональних взаємовідносин між суб'єктами громадсько-політичних відносин.

Завдання дисципліни: 1) визначати особливості еволюції форм та типів держав; 2) визначати, з огляду на особливості історико-політичного досвіду підґрунтя моделей взаємовідносин особи та держави, державної влади та суспільства; 3) засвоєння процесу трансформації форм політичної участі, як права і як обов'язок в контексті права на аполітичність та абсентеїзм; 4) вивчення досвіду зарубіжних країн щодо реалізації системи демократичних взаємовідносин між суб'єктами громадсько-політичних відносин; 5) визначати статус, порядок організації діяльності інститутів громадянського суспільства та порядок організації державної служби в Україні; 6) пояснювати порядок організації та функціонування конвенційних каналів громадсько-політичної взаємодії в сучасних державах; 7) застосовувати науково-категоріальний апарат, сформований в політичній науці та суміжних дисциплінах при поясненні політичних, суспільних, правових механізмів встановлення різних типів відносин систем демократичної взаємодії; 8) пояснювати особливості етапів, засад та механізмів системного розвитку форм політичної участі та політичного активізму; 9) характеризувати впровадження міжнародних та європейських стандартів демократизації та підвищення ефективності взаємодії системи взаємодії між державними та громадськими інститутами; 10) застосовувати процедури демократичної участі та контролю в процесі управління державними справами

Очікувані результати: **PH01.** Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності; **PH03.** Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності; **PH04.** Мати навички професійної комунікації; **PH08.** Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки; **PH10.** Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах. **PH11.** Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності. **PH12.** Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати**: концептуальні моделі взаємозв'язку між суспільство та державою; сутність політики, яка форми взаємодії в соціумі; етапи і форми розвитку громадянського суспільства; форми та процедури конструювання «політичних» відносин; відмінності між поняттями «правове регулювання» та «політичне регулювання» громадсько-політичних відносин; особливості формування, ролі та значення інститутів громадянського суспільства в системі національно-державних відносин та міжнаціональних відносин; систему інститутів державної влади що виступає стороною громадсько-політичних відносин; форми та процедури взаємодії громадян та інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Сучасної інститути громадянського суспільств; конвенційні форми політичної участі та механізми громадського тиску; неконвенційні форми політичного активізму та наслідки трансформації політичних систем для громадських та державних структур; міжнародні стандарти реалізації прямої та представницької демократії. Слухачі курсу мають **вміти**: аналізувати системи надання адміністративних послуг в країнах Європи; застосовувати конституційно передбачені процедури прямої демократії, механізми громадсько-політичної дії, спрямовані на здійснення конструктивної взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, користуватися процедурами демократичного контролю за органами державної влади та управління та за органами місцевої влади та місцевого управління.

ОПИС КУРСУ

Форми навчання:	1) лекційні заняття (24 год.); 2) практичні заняття (24 год.); 3) організована самостійна робота студентів (72 годин). Самостійна робота включає: [1] – підготовку до практичних занять; [2] – опрацювання лекційного матеріалу; складання тематичного тезаурусу; [3] – самостійне опрацювання літератури та джерел; підготовка конспекту за питаннями самостійної роботи; [4] – виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (підготовка доповіді; реферату; презентації). 4) індивідуальні консультації.
Методи навчання	1) словесний та наочний (публічні доповіді та демонстрація презентацій); 2) практичний (виконання практичних завдань; робота із веб-сайтами організацій; підготовка і здійснення доповідей перед аудиторією; опрацювання матеріалу шляхом підготовки презентації; тестові вправи); 3) інтерактивний (колективне та індивідуальне опрацювання завдань під час лекційних, практичних занять з використанням дискурсивних практик, виконання ІНДЗ, презентація ІНДЗ та інших результатів сам. роботи).

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1: Принципи взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади

ТЕМА 1. Політичні відносини та політичні інтереси в соціальних системах. Поняття «політичних відносин» та «політичні інтереси» в соціальних системах. Рівні та суб'єкти політичних відносин. Розвиток розуміння взаємовідношення «політичного» та «політики» в історії соціально-політичної думки. Особливості формування «політичного» як «комунікаційного». «Політика» та «право» як регулятори громадсько-політичних та суспільних відносин. Регулятивна роль «мононорм». Регулятивна роль міфів, ритуалів, стереотипів. Теорії праворозуміння та їх вплив на тип взаємодії з органами державної

влади. «Правові сім'ї» та їх значення у формуванні громадсько-політичних відносин. Громадсько-політична відповідальність.

ТЕМА 2. Держава в системі політичних відносин. Теорії походження держави. Закономірності виникнення держави. Історичні форми виникнення держави. Типологія держав у формаційному підході. Держава як соціальний інститут, що забезпечує виробляючу економіку. Держава як політична, структурна, територіальна організація суспільства. Держав як інститут примусу. Ознаки держави і державності. Поняття типу держави та особливості держав в межах одного типу. Зміна та конвергенція різних типів держав. Державні гібриди. Демократичний транзит. Державна влада, її структура. Поняття та системи «адміністративних послуг».

ТЕМА 3. Громадянське суспільство в системі політичних відносин. Формування ідеї «громадянського суспільства» в історії громадсько-політичного розвитку. Історичні етапи розвитку громадянського суспільства. «Публічне» та «приватне» в політичній взаємодії. Типологія громадянських суспільств. Інститути громадянського суспільств. Громадські організації та об'єднання: утворення, реєстрація, функціонування в Україні. Профспілкові, релігійні, благодійні/волонтерські організації в Україні, органи самоорганізації, біржі, фонди, кооперативи та ін. Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства щодо удосконалення його нормативно-правової бази.

ТЕМА 4 Політико-правові форми взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Поняття «конвенційної» та «неконвенційної» громадсько-політичної активності. Особливості сучасного громадського активізму. Форми сучасного активізму. Конвенційні форми громадсько-політичної активності та їх нормативно-правове забезпечення та задіяння у політиці. Особливості взаємодії представницьких органів місцевого самоврядування з громадськістю. Протестної форми громадської участі. Абсентеїзм як політична поведінка. Відповідальність учасників неконвенційних дій.

ТЕМА 5. Стандарти Європейського Союзу щодо принципів взаємодії інститутів громадянського суспільства та державної влади. Міжнародні документи та стандарти щодо розвитку демократії. Рекомендації ЄС для розвитку демократії в країнах Європи. Демократичні процедури. Процедурна демократія. Е-демократія. Індeksi вимірювання демократії. Демократичний транзит. Поняття «експорту демократії» Європейська Повістка для України Аналіз рекомендацій ЄС для розвитку демократії в країнах Європи.

Змістовний модуль 2: Фоми громадсько-політичної активності та процедури забезпечення політичної участі

ТЕМА 6. Демократичний контроль в Україні. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні. Стратегія сталого розвитку України. Національна Рада Реформ в Україні. Стратегія національної безпеки України та поняття «внутрішня безпека». Поняття «демократичний контроль». Демократичний контроль в Україні. Поняття «громадська експертиза». Порядок проведення громадської експертизи України. Відповідальність посадових осіб за порушення громадського права на здійснення «громадської експертизи».

ТЕМА 7. Процедури забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Консультації з громадськістю. Референдуми. Поняття «консультації з громадськістю». Порядок створення консультативно-дорадчих органів при органах влади. Форми проведення консультацій з громадськістю. Консультативно-дорадчі органи при органах влади в Україні. Порядок формування громадських рад на місцевому рівні управління. Референдум як форма прямої демократичної участі. Консультативні референдуми в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права на участь у консультативно-дорадчих органах та громадських радах, на участь у референдумі.

ТЕМА 8. Звернення громадян до органів влади. Електронне урядування. Цензура. Звернення як право громадян. Форми громадських звернень. Європейська практика реалізації права на звернення громадян до органів влади. Процедура здійснення права звернення громадян до органів влади та управління в Україні. Практика е-урядування в

країнах світу. Стандарти е-урядування в ЄС. Досвід е-урядування в Україні. Адміністративні послуги. Цензура як політика та діяльність посадових осіб з метою контролю над інформаційними потоками та якістю інформації. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на звернення до органів влади та державного управління.

ТЕМА 9. Мирні зібрання: реалізація права громадянами, механізми політико-правового регулювання. Мирні зібрання: загальні форми мирних зібрань та їх відмінності (мітинги, збори, демонстрації, вуличні ходи, марші, пікетування, публічні релігійні церемонії, та богослужіння, релігійні ходи, флешмоби, лонг-моби, політ-моби, і-моби та ін.). Практика мирних зібрань в Україні. Рекомендації Європейського суду з прав людини щодо забезпечення права громадян на здійснення мирних зібрань. Процедура здійснення права на «мирне зібрання» в Україні. Відповідальність учасників зібрань за порушення їх «мирного характеру». Права правоохоронних органів на застосування примусу. Межі застосування примусових дій правоохоронних структур. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення мирних зібрань.

ТЕМА 10. Загальні збори, громадські слухання та місцеві ініціативи громадян в системі місцевого самоврядування. Поняття «загальні збори» громадян в системі місцевого самоврядування. Поняття «громадські слухання». Поняття «місцеві ініціативи». Закріплення процедури реалізації форм громадсько-політичної дії. Роль органів місцевої влади та управління у реалізації місцевої ініціативи. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на проведення загальних зборів, громадських слухань. Обов'язковість процедури розгляду на засіданні місцевої ради місцевих ініціатив, винесених за передбаченою законом процедурою. Практика реалізації цих форм в Україні.

ТЕМА 11. Взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевої та державної влади. Органи самоорганізації населення (ОСН, СОН). Досвід країн ЄС щодо реалізації прав громадян на місцеве самоврядування в формі самоорганізації. Нормативно-правове закріплення процедури формування та легалізації органів самоорганізації населення. Практика діяльності ОСН в Україні. Відповідальність посадових осіб за порушення права громадян на здійснення права на створення органу самоорганізації населення.

ТЕМА 12. Неконвенційні форми громадсько-політичної активності та їх вплив на процес взаємодії з органами державної влади. Поняття «неконвенційні форми громадсько-політичної активності». Сучасні форми арт-активізму («плей-бек театри», «перформанси»). Поняття хактивізм, слактивізм, крафтивізм та їх сучасні практики в ЄС та в Україні. Сучасні практики громадсько-політичної безвідповідальної дії як прояви екстремізму. Релігійний екстремізм сучасних арт-груп, гендер-активізму «Femen», «ЛГБТ-активізму» та ін. Політична відповідальність органів влади за здійснення політичного регулювання громадсько-політичної активності в умовах невідповідності нормативно-правової основи.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. К.: Таксон, 2003. 300 с.
- Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Переклад: Р. Димерець, В. Єрмоленко, ін. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с.
- Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція; [пер. з англ. О.Д. Білогорський]. Х.: Каравелла, 2002. 216 с.
- Кириченко В. М. Політичні системи світу. К.: Центр уч. літератури, 2013. 218 с.
- Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці: монографія. К. : Логос, 2011. 392 с.
- Кучабський О. Г. Адміністративно-територіальна організація України: теорія, методологія, механізми становлення : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. 316 с.

- Лациба М.В., Хмара О., Орловський О. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади: крок за кроком; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. К.: Україна, 2010. 55 с.
- Референдуми в Європейському Союзі / Чебаненко О., Гришук О., Колодяжна Н., Євгенєва А.; [Лабораторія законодавчих ініціатив. К.: ФАДА, ЛТД, 2007. 186 с.
- Сарторі Дж. Політична демократія: раціональна та емпірична. *Демократія: антологія*. [упоряд. О.Проценко]. К.: Смолоскип, 2005. С.135–143.
- Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. К.: Артек, 2001. 224 с.
- Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В. Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: НАДУ, 2017. 248 с.
- Теорія держави і права: підручник. За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
- Узун Ю. В. Привласнення простору: організація взаємодії в складних політичних системах: монографія. Одеса: Фенікс, 2021. 378 с.
- Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / пер. з англ. Роман Корнута. 2-ге вид. Київ: Наш формат, 2019.
- Шаповал В. М. Основи конституціоналізму (нариси з історії, теорії і практики). Київ: Мишалов Д. В., 2021. 116 с.
- Almond G. The Political of Developing Areas. NJ.: Princeton University Press, 1960. P. 7–17.
- Almond G., Powell D. Comparative Politics: A Developmental Approach. Boston: Little, Brown and Co., 1966. 348 p.
- Anderson B. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Revised Edition. VERSO. London. New York. 256 p.
- Lijphart A. Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. Yale University Press; Revised ed. Edition. 1977. 258 c.
- Sharp G. From Dictatorship to Democracy: A Conceptual Framework for Liberation. The Albert Einstein Institution. 93c.
- Standing G. The Precariat: The New Dangerous Class. Bloomsbury Academic. London. 2011. 209 p.

Оцінювання

Навчальна дисципліна вивчається протягом одного семестру та складається з двох змістових модулів (ЗМ). По завершенню курсу здобувачі вищої освіти складають залік.

На залік виносяться вузлові питання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання. Результати навчання оцінюються за 100-бальною системою. За результатами оцінювання змістового модуля здобувачам виставляються бали. Під час викладання лекційного матеріалу лектор може здійснювати контрольні опитування здобувачів. Так, засоби діагностики якості вищої освіти *включають в себе*:

Поточний контроль:

- усний контроль: індивідуальне і фронтальне опитування, бесіда, захист рефератів, доповідь, оцінювання доповідей;
- письмовий контроль: оцінювання якості виконання самостійної роботи за темами;

Періодичний контроль:

- тестовий контроль: оцінювання контрольних робіт за змістовими модулями (тестування).

Підсумковий контроль: ЗАЛК.

Критерії оцінювання

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів вищої освіти в обговоренні проблемних питань	від 0 до 5
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем, доповідь та демонстрація презентації	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
Контрольна робота за змістовими модулями у формі тестування	від 0 до 5

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є спостерігачем; не виступає, не задає питання; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання апарату і джерел.
	2-3 бали	Здобувач іноді бере участь у занятті; ситуативно надає відповіді на прямі запитання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на заняттях; фрагментарні знання апарату і джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	4-5 бали	Здобувач бере участь у практичному занятті; бере участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати ставлення до проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; здатний публічно представити матеріал.
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	0 балів	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1-2 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, проте матеріал представлений описово, висновки формальні, тема не розкрита.
	3 бали	Доповіді та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, висновки відповідають завданню, тема розкрита із незначними прогалинами.
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз достатній, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані висновки, тема розкрита, презентація містить посилання на джерела.
Контрольна робота за зміст. модулями	0 балів	Відповідь на запитання неправильна.
	10 балів	В контрольній роботі кожного з модулів по 10 запитань: 1 бал за кожен правильну відповідь.

Шкала оцінювання: національна та ects

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	Зараховано
85 – 89	B	
75 – 84	C	
70 – 74	D	
60 – 69	E	
35 – 59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів

Поточний та періодичний контроль													Підсумковий контроль	Сума балів		
	Змістовний модуль 1					Змістовний модуль 2							бал	іспит	100	
Теми	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				
Практичні	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			60
Контр. роботи	10 балів					10 балів							20			
	35					45							80	20	100	

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ.

форми	методи контролю	строки виконання завдань
Підготовка доповіді	Публічна доповідь	Студент виконує передбачену самостійну роботу за кожною темою практичного заняття, формує конспект виконання самостійної роботи, демонструє наявність конспекту з виконаними завданнями на практичних заняттях (поточний контроль). Студент обирає тему ІНДЗ (індивідуального науково-дослідного завдання), актуального для конкретного практичного заняття та готує доповідь та мультимедійну презентацію за цією темою на конкретну дату практичного аудиторного заняття. Студент отримує консультацію викладача.
Підготовка мультимедійної презентації	Аудиторна демонстрація презентації	
Складання реферату	реферат	
Аналіз рекомендованої літератури, формування конспекту виконання самостійної роботи	конспект	

ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, виконання і здача яких здійснюється з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання заліку можливе із дозволу деканату за наявності поважних причин або за письмовою заявою (апеляцією) здобувача до декана.
Політика щодо академічної доброчесності:	Здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, згідно Кодексу академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова URL: http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf . У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності, робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. Викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

<i>Політика щодо відвідування та запізень:</i>	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (воєнний стан, епідемії, хвороба здобувача, стажування за академічною мобільністю та ін.) навчання може відбуватись дистанційно в онлайн формі за графіком, погодженим із викладачем. У разі відсутності здобувача вищої освіти на практичному занятті, він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через усне опитування в позааудиторний час (час консультацій викладача) або відпрацювати це заняття шляхом написання реферату на тему, погоджену з викладачем. Невідпрацьовані заняття вважаються незданими і за них не нараховується оцінка в балах.
<i>Мобільні пристрої</i>	Дозволяється використання мобільних пристроїв на практичних заняттях за необхідності групової роботи у спеціальних Додатках.
<i>Поведінка в аудиторії:</i>	Здобувачі беруть активну участь у заняттях: опитуваннях, дискусіях, під час практичних занять. Виконують навчальні завдання вчасно, відповідно до робочої навчальної програми. Здобувачі повинні дотримуватимуться правил поведінки в аудиторії на засадах партнерських стосунків, взаємоповаги, взаємопідтримки та взаємодопомоги.